

Kiezers met een beperkte mobiliteit: volwaardige burgers of niet ?

Stemmen is een plicht , poolstok springen ook ?????

Als sommigen zich afvragen voor wie stemmen , vragen de personen met een beperkte mobiliteit zich af, hoe ? !

Resultaten van het onderzoek over de toegankelijkheid van de verkiezingen van juni 2007

INHOUDSTAFEL

1. Context	3
2. besluit van het onderzoek.....	4
2.1. Terugkerende moeilijkheden	4
2.2. Vooruitgang	6
3. Vragen van het collectief	7
4. Voorstelling van de resultaten	9
4.1. Profiel van de ondervraagde personen	9
4.2. Stemningsmanier van de ondervraagde personen	11
4.3. verplaatsingmiddel naar het stembureau	12
4.4. Evaluatie van de toegankelijkheid van de electorale site.....	13
4.5. Ontvangst van de kiezers	21
4.6. Toegang tot de stemmingsprocedure	22
4.7. Kennisname met de politieke programma's	25
4.8. Voorbereiding van de stemming	27
5. Getuigenissen	28
6. Contact.....	31
7. Bijlagen	32
7.1. Vragenlijst.....	32
7.2. Voorstelling van het CAWAB.....	36

1. Context

In België is stemmen verplicht voor alle burgers vanaf 18 jaar. Nochtans, voor veel kiezers met een beperkte mobiliteit, is het heel ingewikkeld om hun stem te laten horen met in acht name van de democratische regels.

België telt meer dan 30 % personen met een beperkte mobiliteit (PBM) onder zijn bevolking . Dit cijfer zal nog toenemen in de toekomst door de snelle vergrijzing van de bevolking. Deze belangrijke schijf kiezers ziet zijn weg tot de stembus zeer vaak afgesneden door de ontoegankelijkheid van de stembureaus.

Vanuit dit oogpunt, voeren verscheidene verenigingen al ettelijke jaren een responsabiliseringscampagne bij de politieke verantwoordelijken om de verkiezingen toegankelijk te maken voor elke kiesgerechtigde.

Er zijn reeds twee onderzoeken gebeurd over de globale toegankelijkheid van de regionale en Europese verkiezingen van 2004 en de gemeentelijke en provinciale verkiezingen van 2006. Deze onderzoeken hebben duidelijk de lacunes in het Belgisch electoraal systeem inzake toegankelijkheid aangetoond. Hun conclusies werden uitgebreid meegedeeld aan onze politieke verantwoordelijken .

Voor de verkiezingen van 10 juni 2007, was de electorale federale Code opnieuw van toepassing :¹. Hij is zeer vaag inzake toegankelijkheid voor PBM :

- Per reeks van 5 bureaus in elk gebouw waar één of meerdere stembureaus voorzien zijn moet er een minstens één speciaal uitgerust stemhokje staan ten behoeve van gehandicapte kiezers en dit volgens het Ministerieel besluit van 10 augustus 1894 met betrekking tot het onroerend goed voor regionale en gemeentelijke verkiezingen, gewijzigd door het Ministerieel besluit van 06 mei 1980. De kiezer die gebruik wenst te maken van dit aangepast stemhokje dient hiervoor een aanvraag in te dienen bij de Voorzitter van het stembureau die hem de nodige stembiljetten overhandigt en een begeleider of getuige aanduidt om hem te vergezellen in het stemhokje.
- De Voorzitter van het stembureau kan bovendien aan de kiezer die door zijn handicap niet in staat is zich alleen te begeven in het stemhokje, de toelating geven zich te laten vergezellen door een begeleider van zijn eigen keuze (artikel 143 van de electorale code).

1. een persoon heeft een beperkte mobiliteit als hij gehinderd wordt in zijn bewegingen, door zijn grootte, zijn lichamelijke toestand, zijn leeftijd, door zijn permanente of tijdelijke handicap , evenals door toestellen of instrumenten die hij nodig heeft om zich te verplaatsen

2. Ter herinnering : de gemeentelijke en provinciale verkiezingen waren georganiseerd door de ministers van de deelregeringen. In juni 2006, werd in Wallonië een nieuw besluit in voege gesteld op initiatief van de Waalse minister voor Binnenlandse zaken en Openbaar ambt, de Heer Philippe Courard. Dit decreet neemt nieuwe schikkingen ten voordele van PBM , ten overstaan van de federale electorale code door maatregelen te integreren in hun voordeel. In Brussel blijft de federale kiescode van toepassing.

Om aan dit gebrek tegemoet te komen, werd een sensibiliseringsnota gestuurd naar de Gemeentes op initiatief van het kabinet van de staatssecretaris voor personen met een handicap. Deze nota noopte de gemeentes ertoe aan aangepaste maatregelen te treffen.

Dit nieuw onderzoek had als doelstelling de toegankelijkheid van de stembureaus bij de federale verkiezingen van juni 2007 te evalueren evenals de huidige regelgeving terzake . 294 personen, van wie 201 personen met een beperkte mobiliteit hebben de vragenlijst ingevuld.

2. Besluit van het onderzoek

2.1. Herhaaldelijk terugkerende moeilijkheden

Dit onderzoek heeft nogmaals aangetoond dat personen met een beperkte mobiliteit problemen ondervinden om de stembureaus te bereiken en eenmaal daar om te stemmen. Sommige moeilijkheden blijven herhaaldelijk opduiken :

- Moeilijkheden om zich naar het stembureau te begeven : personen in een rolstoel en die niet over een eigen voertuig beschikken kunnen beroep doen op een aangepaste transportmaatschappij. Deze firma's rijden echter meestal niet op zondag. Veel ondervraagde personen hebben dus niet kunnen stemmen, wegens gebrek aan transport. Op eigen kracht naar het stembureau gaan is vaak onmogelijk voor PBM (wild parkeren, onbegaanbaar voetpad enz.....)

Onbereikbaarheid van de voetpaden verplicht soms Personen met een beperkte mobiliteit op straat te rijden

- Problemen met de voorbehouden plaatsen : zeer vaak zijn ze onbestaand, slecht aangepast of "ingenomen" : deze plaatsen zijn nochtans levensnoodzakelijk voor PBM

- Onbereikbaarheid van de kiessite : de PBM staan vaak voor opstapjes of stoepboorden zonder hellend vlak. Deze opstappen vormen onoverkomelijke hindernissen voor rolstoelgebruikers. Velen onder hen hebben zelfs buiten moeten stemmen.
- Een slechte signalisatie : weinig richtingsaanwijzers op de kiessite, de stembureaus zijn slecht aangeduid, en de affiches zijn absoluut niet aangepast aan visueel gehandicapten . Het plaatsen van een aangepaste en goede signalisatie kost niet eens zoveel en komt iedereen ten goede.
- Het ontbreken van een aangepast stemhokje : het gebrek aan plaats in het stemhokje en/of de onaangepaste hoogte van de schrijftablet hebben talloze PBM in moeilijkheden gebracht. Een breder stemhokje is niet alleen handig voor personen met een motorische handicap maar eveneens voor personen die zich moeten laten vergezellen om te stemmen.
- Een stemprocedure niet aangepast aan mensen met een visuele handicap: het gebrek aan licht in het stemhokje en de beperkte afmeting van de lettertekens op de stembiljetten maken het de visueel gehandicapte bijzonder moeilijk. Een blinde kan zelfs helemaal niet stemmen.
- Het gebrek aan stoelen : er staan geen stoelen in de wachtrijen of op de weg van de parking naar het stembureau. Mensen die vlug vermoeid zijn hebben moeilijkheden in rechtopstaande positie en kunnen geen lange afstanden afleggen zonder even tussendoor te gaan zitten.

Het ontbreken van een rustzone
Betekent een probleem voor ouderen

- Geen aangepaste pre-electorale informatie voor personen met een visuele handicap: de politieke programma's kunnen door deze personen niet geraadpleegd worden daar ze niet beschikbaar zijn in grote lettertypes of braille. Bovendien kunnen de websites van de partijen niet door hen geraadpleegd worden daar ze de « Anysurfer² »normen niet volgen . Mensen die een vocale synthese gebruiken kunnen dus niet surfen op hun sites.

² Meer info op : www.anysurfer.be

- Geen pre-electorale informatie aangepast aan personen met een hoorgebrek : zij kunnen niet luisteren naar de televisie debatten daar deze niet vertaald worden in gebarentaal en/of ondertiteld.
- Geen pre-electorale informatie voor personen met een beperkt begripvermogen: deze personen hebben geen toegang tot traditionele politieke programma's, die te complex zijn om door hen begrepen te worden , en zij wensen programma's met "gemakkelijk te lezen teksten".³ ».

2.2. Vooruitgang

De sensibiliseringsnota die naar de gemeentes gestuurd werd herinnerde er hen aan dat het aan hen toekomt om de nodige middelen ter beschikking te stellen voor het toegankelijk maken van de stembureaus. Ze werden dus aangemaand om hun inspanningen te verhogen . Maar het laattijdig opsturen van deze nota liet de gemeentes niet veel tijd om de nodige maatregelen te treffen.

Talrijke gemeentes hebben trouwens maatregelen getroffen om de toegang voor PBM te vergemakkelijken (installatie van hellende vlakken, ter beschikking stellen van voorbehouden parkeerplaatsen, inschakelen van speciaal vervoer). Nochtans een fout inschatten van bepaalde factoren heeft ertoe geleid dat sommige van hun maatregelen tot weinig gediend hebben (aangepaste stemhokjes in onbereikbare stembureaus, onbruikbare hellingen).

Sommige gemeentes hadden een aangepast stemhokje voorzien in hun stembureaus

Het is ook gebleken dat de voorzitters van de stembureaus correct gesensibiliseerd waren voor de opvang van gehandicapte personen. Over het algemeen voelden dezen zich welkom en weinigen werd de toegang met begeleider van hun keuze ontzegd. Het zou nochtans nuttig zijn om sommige regels nog eens klaar en duidelijk uit te leggen om zowel voor de voorzitters als de kiezers met een beperkte mobiliteit de zaken uit te klaren.

³ de vertaling van een tekst in « gemakkelijk te lezen » bestaat erin de informatie in een klare en duidelijke taal voor mentaal gehandicapte mensen om te zetten. Deze teksten bestaan uit eenvoudige zinnen, in een simpele taal , zonder omwegen ; de aanwezigheid van één hoofdgedachte per zin ; geen technische termen , afkortingen en initialen ; een duidelijke en logische structuur.

- Wat zijn ieders rechten en plichten ?
- Wat te doen als er een persoon met een beperkte mobiliteit zich aanbiedt en het stembureau ontoegankelijk is ?
- Welke zijn de specifieke gevallen waarin een voorzitter kan weigeren dat een persoon zich in het stemhokje laat vergezellen door een begeleider van zijn keuze ?

De opstelling van een nieuw en volledig wettelijk kader dienaangaande is hoogdringend. Temeer daar de anti-discriminatie wet zonder twijfel elke onmogelijkheid tot stemmen als discriminerend zou beschouwen . De PBM maken immers meer dan 30 % van de bevolking uit. Deze volwaardige kiezers kunnen zich niet tevreden stellen met het goed menen van de gemeentelijke overheid .

3. Vragen van het CAWaB

Sinds verscheidene jaren ondernemen de verenigingen van het CAWAB talrijke acties om de toegankelijkheid tot de verkiezingen te verbeteren. Er werden trouwens al stappen in de goede richting gezet. Maar omdat de verkiezingen nog altijd niet toegankelijk zijn voor iedereen, herhaalt het CAWAB tengevolge van dit onderzoek , verschillende van zijn vragen.

De verkiezingen toegankelijk maken voor iedereen impliceert een belangrijke vernieuwing van de stemprocedure. Zeer bewust van het feit dat dit niet in een, twee , drie kan gebeuren, heeft het CAWAB zijn vragen in verschillende stappen geformuleerd , met als einddatum de federale verkiezingen van 2011 , die volledig toegankelijk zouden moeten zijn, voor iedereen.

Voor de regionale en Europese verkiezingen van 2009, vraagt het CAWAB dat de vooruitgang die geboekt werd bij de verkiezingen van 2006 terug in voege zou gebracht worden , wat betekent dat de volgende maatregelen zouden heringevoerd worden :

- De kiezers die dit wensen moeten georiënteerd worden naar een toegankelijk stembureau ;
- De kiezers die dit wensen moeten in het stemhokje vergezeld worden door een begeleider van hun keuze ;
- De aangepaste transportbedrijven moeten werken op de dag van de verkiezingen ;
- De voorzitters van de stembureaus en de bijzitters moeten gesensibiliseerd worden voor de opvang van gehandicapte personen door middel van een omzendbrief ;
- De personen met een visuele handicap moeten kunnen beschikken over steminstructies en stembiljetten met vergrote letters.

Sommige personen in een rolstoel kunnen niet naar de stembureaus omdat aangepaste transportbedrijven niet werken de dag van de verkiezingen

Bovendien vraag het CAWAb opnieuw:

- Een staat van bevinding van de huidige toegankelijkheid van alle stembureaus ;
- Een programmering van het toegankelijk stellen ;
- Een systematisering van de eenvoudige aanpassingen in de burelen (bvb. : stoelen in de wachtrijen, een aangepaste en correct geplaatste signalisatie enz.) ;
- Een gelijkstelling van de websites van de federale, regionale en gemeentelijke diensten en de politieke partijen aan de « Anysurfer » normen ;
- Het plaatsen van « gemakkelijk te lezen teksten » op deze sites.

Op termijn, voor de federale verkiezingen van 2011, zullen de stembureaus en de kiesprocedure totaal toegankelijk moeten zijn voor personen met een handicap. Dit betekent:

- Toegankelijkheid van de gegevensverwerkingburelen ;
- Het ter beschikking stellen van kiesdocumenten in braille of met een vergroot lettertype, evenals in een « gemakkelijk te lezen versie » ;
- Aanpassing van de polis van de stembiljetten ;
- Het instellen van een simulatie van de elektronische procedure ;
- Het ter beschikking stellen van tools die de gehandicapte personen moet toelaten totaal autonoom te stemmen (vocale synthese, telefonische server , ...)
- De systematisering van de gebarentaal vertaling tijdens publieke debatten en op aanvraag in de stembureaus.

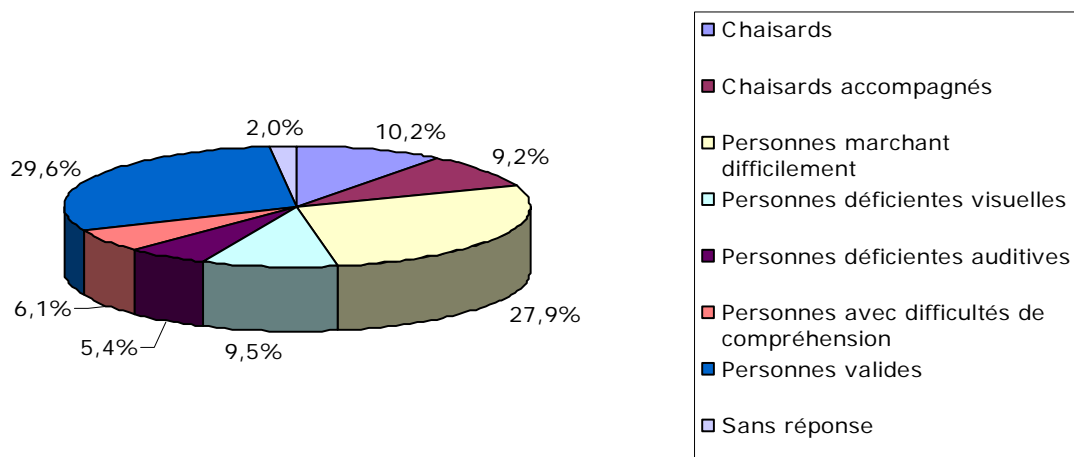
Rekening houden met deze vragen lijkt het onontbeerlijk om de toegang tot stemmen voor personen met een handicap te vergemakkelijken en om hen toe te laten hun kiesplicht uit te oefenen met respect van de democratische regels.

4. Voorstelling van de resultaten

Dit onderzoek werd verspreid via tijdschriften en magazines naar de leden en sympathisanten van het CaWaB. 294 personen hebben de verschillende vragen beantwoord, van wie 201 personen met een beperkte mobiliteit.

4.1. Profiel van de ondervraagde personen

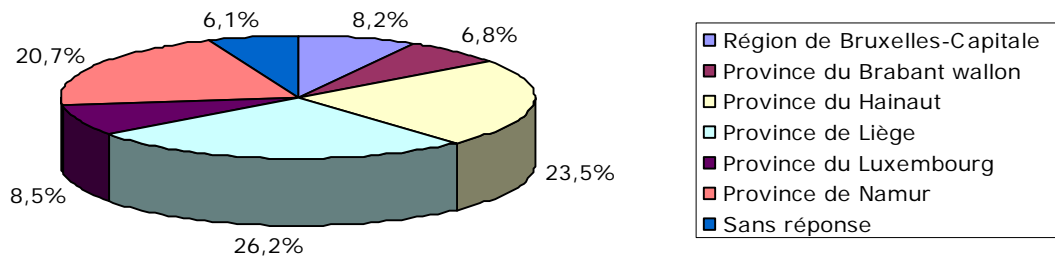
Op de 294 ondervraagden :

Rolstoelgebruikers
Begeleide rolstoelgebruikers
Personen die slecht stappen
Personen met een visuele handicap
Personen met een auditieve handicap
Valide personen
Zonder antwoord

Onder de ondervraagden zijn er 70 % personen met een mobiliteitsbeperking en bijna 30 % validen. Alle categorieën gehandicapten zijn vertegenwoordigd in deze steekproef. 50 % van de personen die de vragenlijst beantwoordden zijn personen met een bewegingsbeperking en iets meer dan 20 % hebben een sensoriele of intellectuele beperking.

Op de 294 ondervraagden :

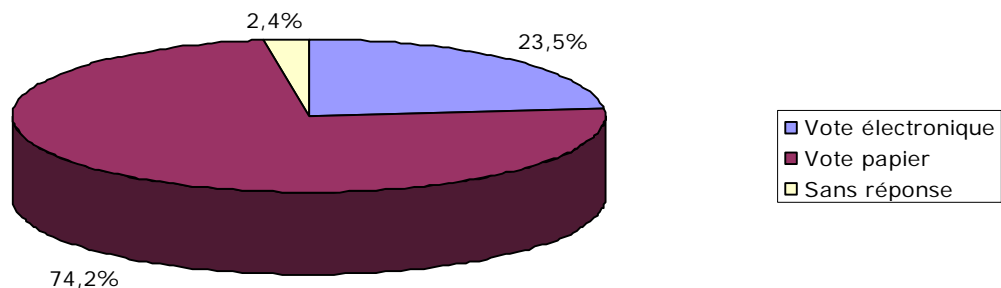
regio Brussel hoofdstad
provincie Waals-Brabant
provincie Henegouwen
Provincie Luik
Provincie Luxemburg
Provincie Namen
Zonder antwoord

Onder de ondervraagde personen komen er 8.2 % uit Brussel hoofdstad en bijna 86 % uit Wallonië.

De best vertegenwoordigde provincie uit Wallonië is de provincie Luik (26.2 % van de ondervraagde personen), vervolgens de provincies Henegouwen (23.5%) en Namen (20.7 %), gevolgd door Luxemburg (8.5 %) en Waals-Brabant (6.8 %).

4.2. Stemmingsmanier van de ondervraagde personen

Op 294 ondervraagden :

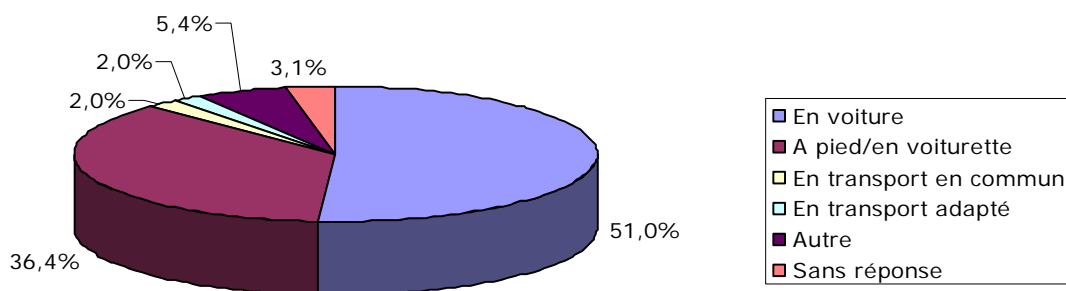
elektronische stemming
papieren stemming
zonder antwoord

74.2 % van de ondervraagde personen hebben met een papieren stembiljet gestemd en 23.5 % elektronisch.

Bovendien zijn 3.1 % van de ondervraagde personen niet naar een stembureau gegaan : ze hebben een getuigschrift afgegeven of per volmacht gestemd.

4.3. Verplaatsingsmiddel naar het stembureau

Op de 294 ondervraagden :

met de wagen

te voet/met wagentje

met openbaar vervoer

met aangepast vervoer

andere

zonder antwoord

Meer dan 50 % van de ondervraagde personen zijn per wagen naar het stembureau gereden , 36.4 % te voet of in een klein wagentje, 2 % met het openbaar vervoer en 2 % met aangepast vervoer. De antwoordcategorie "andere" telt 5.4 % van de ondervraagden. Het betreft voornamelijk personen die naar het stembureau gegaan zijn per taxi, per fiets , op de scooter , in een minibus vanuit een instelling of een home.

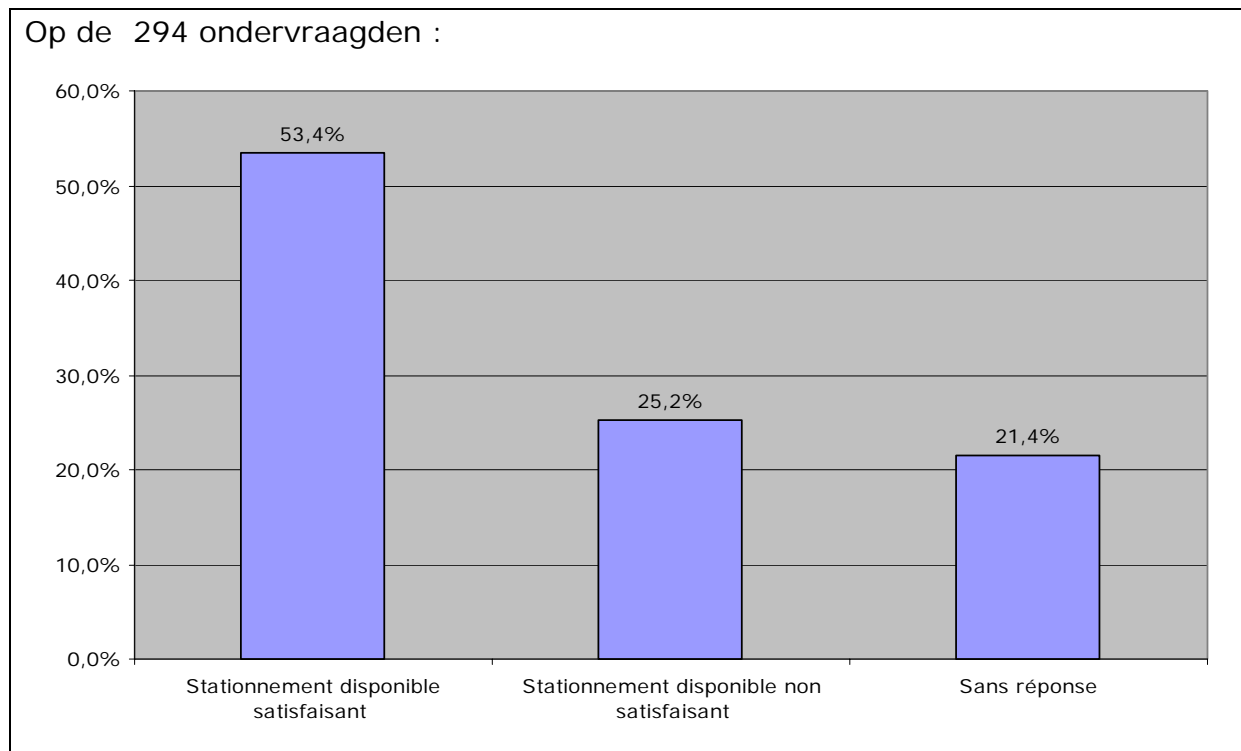
Het percentage personen die zich per wagen naar de stembus begeven verhoogt met meer dan 10 % als deze personen een motorische handicap hebben (62 %). Hieruit kunnen we dus afleiden dat het uitermate belangrijk is om aangepaste parkeerplaatsen te voorzien voor gehandicapten , en voldoende plaatsen , en volgens de geldende normen aangelegd.

Het percentage personen die naar het stembureau getrokken zijn met de wagen vermindert aanzienlijk als deze personen een sensoriele of intellectuele handicap hebben (35,5%). Zij gaan liever te voet. (53.2 %).

Overigens, hebben 8.5 % van de ondervraagde personen met een beperkte mobiliteit moeilijkheden ondervonden om aangepast vervoer te vinden . Sommigen hebben zelfs geen vervoer gevonden en hebben noodgedwongen niet kunnen stemmen .

4.4. Evaluatie van de toegankelijkheid van de electorale site

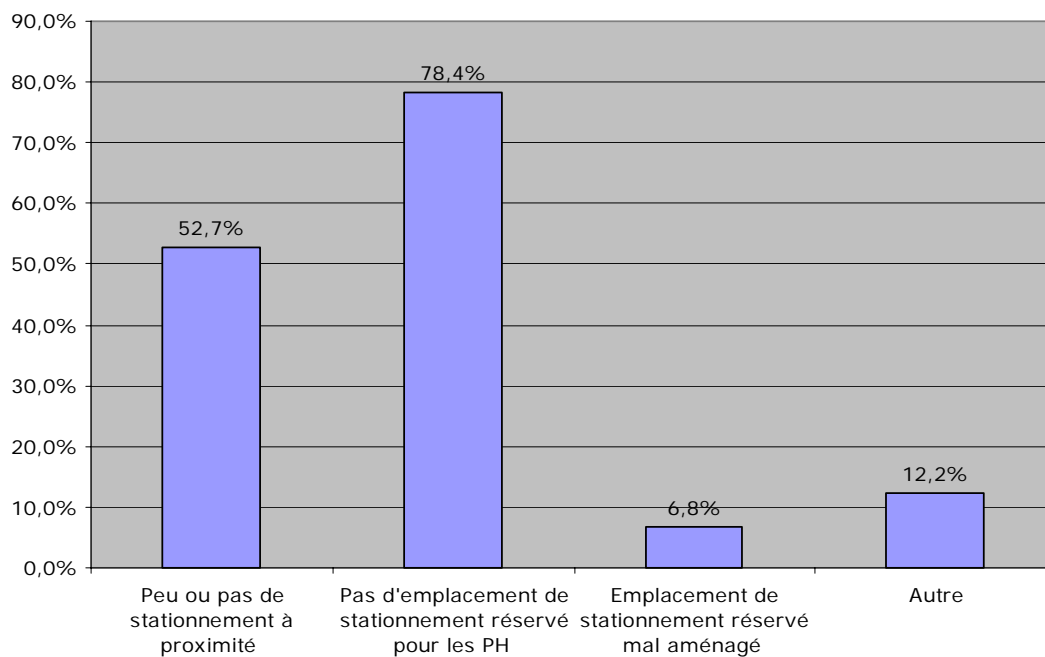
A) Het parkeren

tevreden
niet tevreden
zonder antwoord

Hoewel meer dan de helft van de ondervraagde personen tevreden zijn over de parkeermogelijkheden in de nabijheid van hun stembureau, is het aantal ontevredenen toch relatief groot : (meer dan 25 %). Dit percentage vermeerderd met 31 % wanneer de ondervraagden een motorische handicap hebben.

Op de 74 personen ontevreden met de parkeermogelijkheden :

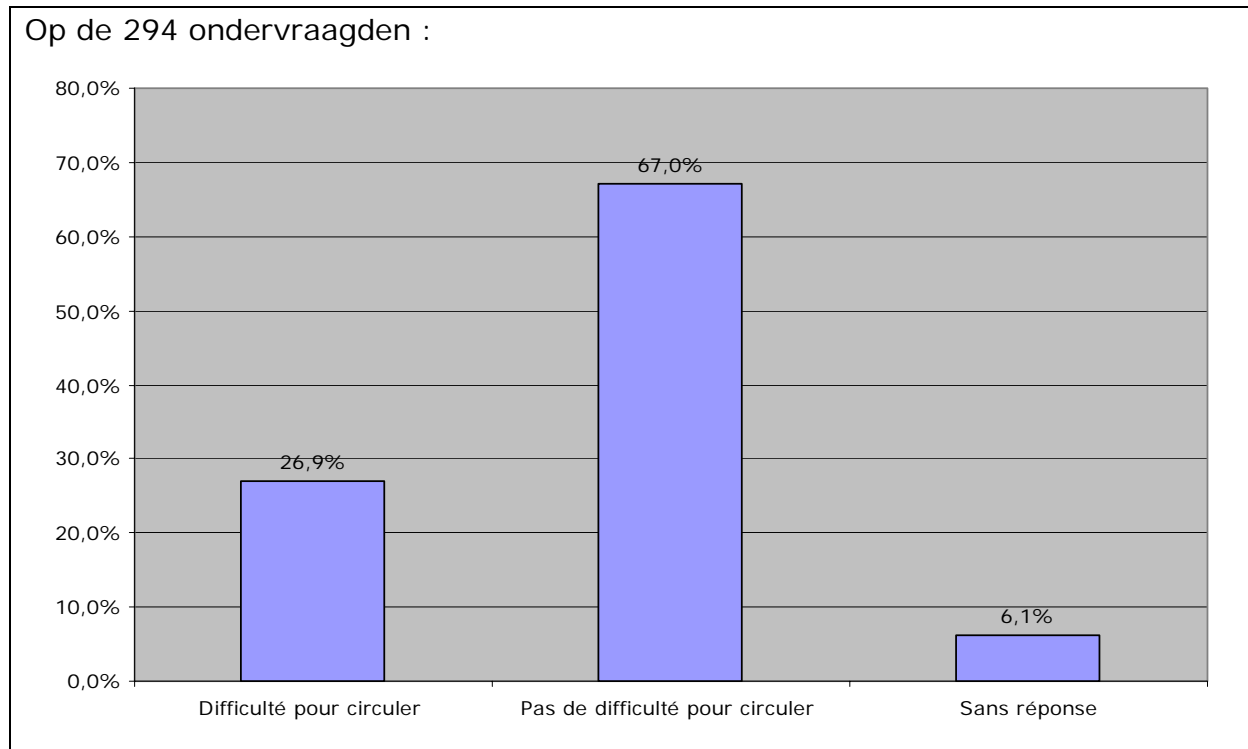

bijna of geen parkeermogelijkheid in de buurt
geen parkeerplaatsen voor gehandicapten
slecht aangelegde parkeerplaatsen
andere

Onder de ontevredenen, klaagt bij de 80 % over het gebrek aan gereserveerde parkeerplaatsen voor gehandicapten en bijna 7 % over het feit dat ze zo slecht uitgerust zijn .

52.7 % van de ontevreden personen melden ook het gebrek aan parkeerplaatsen in de onmiddellijke nabijheid van het stembureau . De laatste 12.2 % hebben vooral te maken gehad met wild parkeren van andere voertuigen (op de voetpaden of fietspaden), met het ongegeneerd parkeren van validen op de gereserveerde plaatsen en de moeilijk berijdbare afstand tussen de parkeerplaatsen en het stembureau.

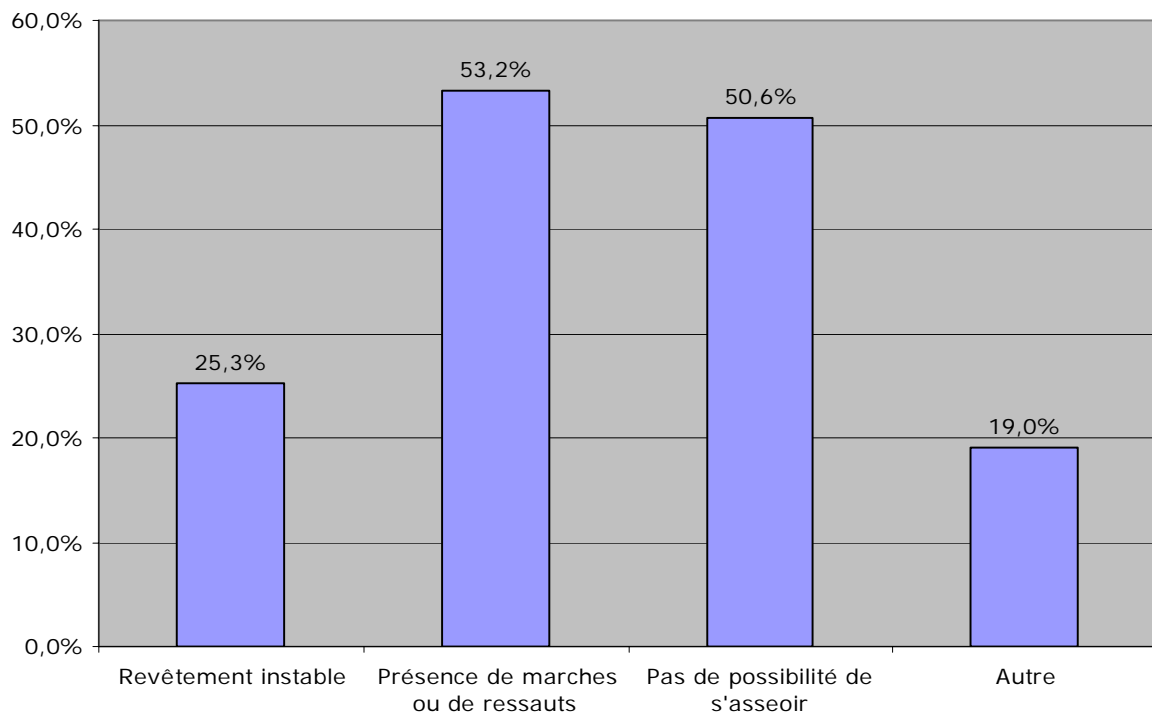
B) De buiten circulatie

moeilijk te berijden
geen moeilijkheden
zonder antwoord

Onder de ondervraagde personen hebben 27 % verklaard moeilijkheden ondervonden te hebben om te rijden op de kiessite. Indien de ondervraagden een motorische beperking hebben , verhoogt het percentage personen die moeilijkheden gehad hebben tot 36 %.

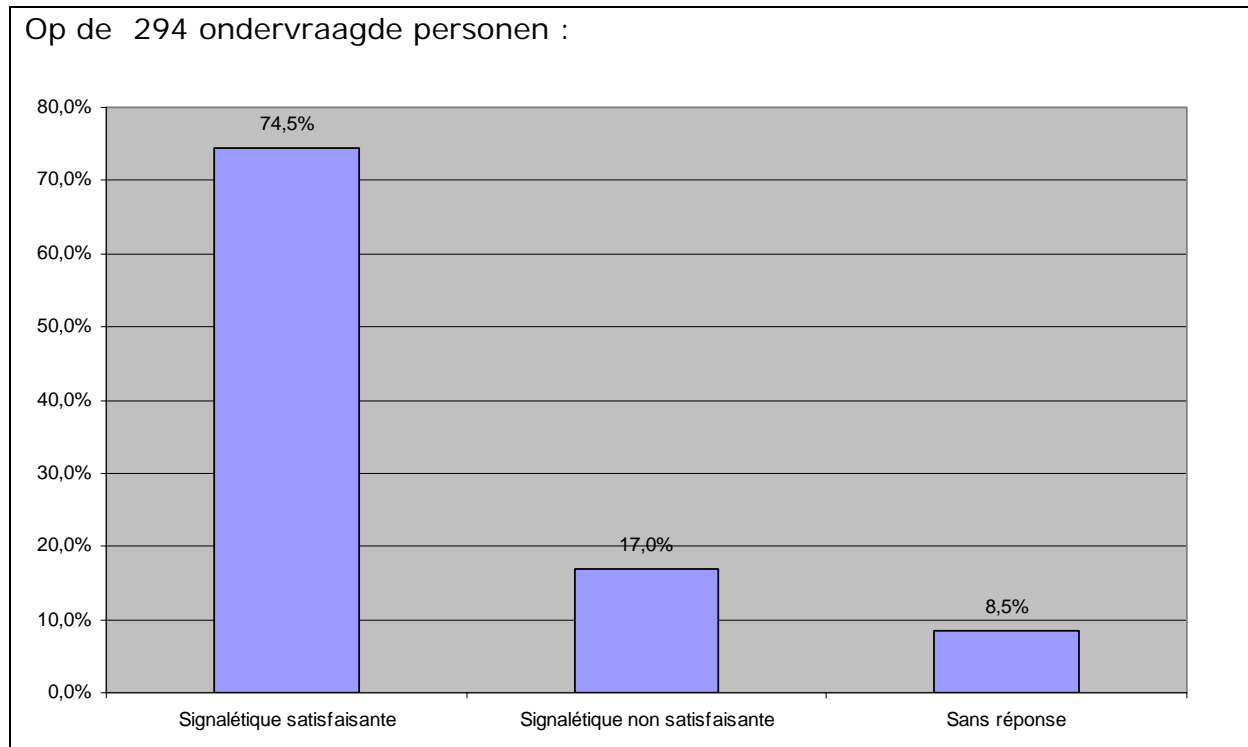
Op de 79 personen die moeilijkheden gehad hebben om te rijden op de kiessite :

instabiele ondergrond
aanwezigheid van treden en oneffenheden
geen mogelijkheid om even te zitten
andere

Onder de ondervraagde personen die moeilijkheden ondervonden hebben zijn er 53.2 % die gehinderd werden door de aanwezigheid van treden of niveauverschillen op de kiessite, 50.6 % door de afwezigheid van stoelen en 25.3 % door de slecht berijdbare ondergrond. De 19 % personen die « andere » geantwoord hebben beklagden zich over slecht aangepaste hellende vlakken (te steil en/of instabiel), de vele niveau verschillen , de te smalle voetpaden, of nog de afwezigheid van een hulppersoon die kon tussenkomen als er mensen in moeilijkheden verkeerden.

C) De signalisatie

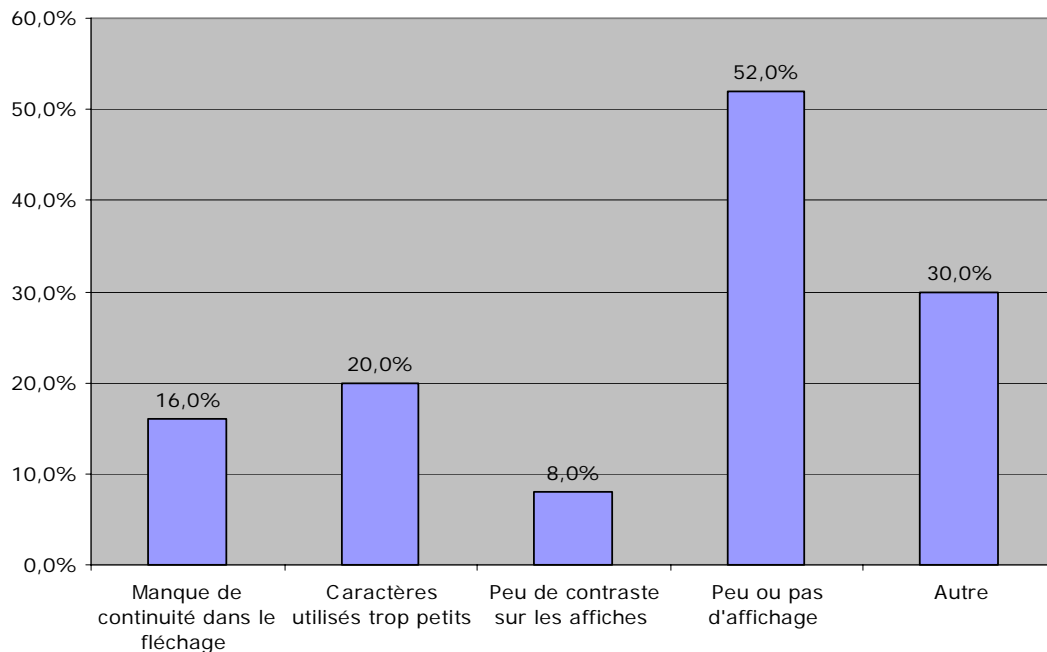
voldoende signalisatie

onvoldoende

zonder antwoord

De signalisatie is het geheel van aanduidingen zoals pijlen, pictogrammen, informatiepanelen die toelaten zich naar het stembureau te begeven. Onder de ondervraagde personen was 17 % ontevreden. Dit percentage vermeerderd naar 26 % wanneer de ondervraagde personen een sensoriele of intellectuele handicap hebben . Dit aantal ontevreden personen is relatief belangrijk vooral als men bedenkt dat het plaatsen van goede signalisatie niet veel kost en weinig complex is.

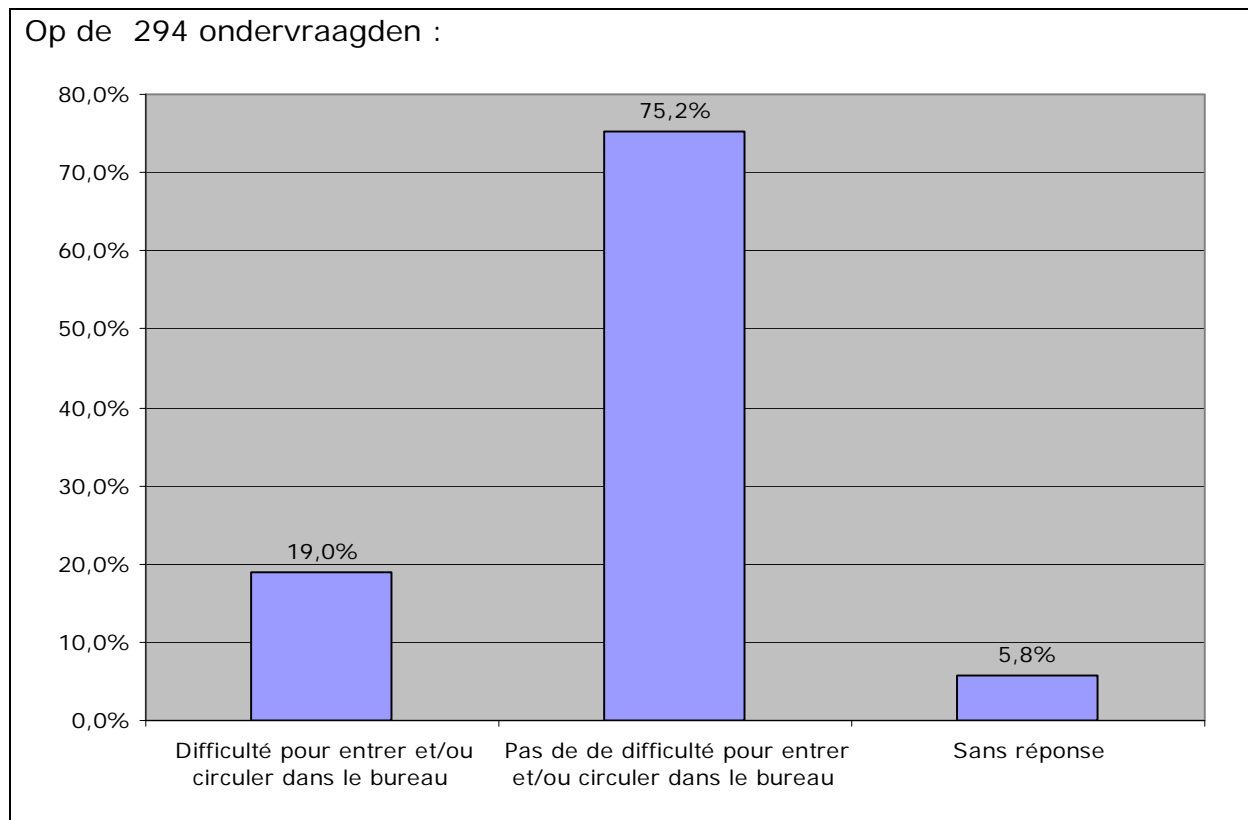
Op de 50 personen ontevreden over de signalisatie :

gebrek aan continuïteit in de pijlaanduidingen
te kleine lettertypes
weinig contrast op de aanplakbiljetten
weinig of geen affiches
andere

52 % van de ontevreden personen hebben vastgesteld dat er weinig of geen aanplakbiljetten op de electorale site waren en 16 % hebben zich beklaagd over het gebrek aan continuïteit in de pijlaanduidingen . 20 % van de ontevreden personen ondervonden hinder van de te kleine lettertypes en 8 % door het gebrek aan contrast op de affiches.

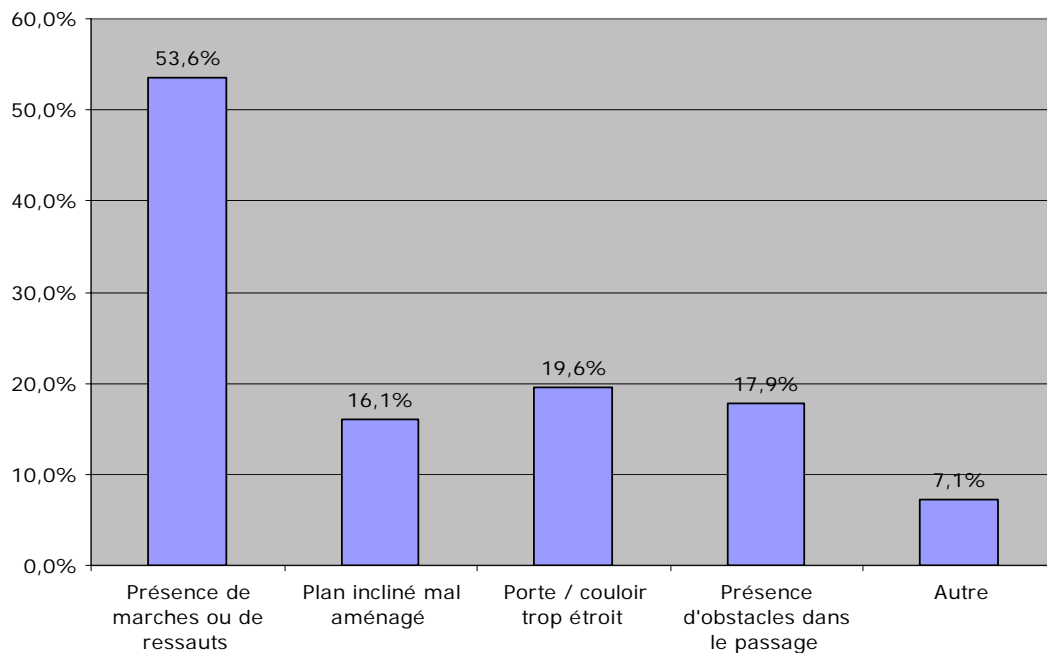
D) Ingang en binnen circulatie

moeilijkheden om binnen en/of te circuleren in het bureau
geen moeilijkheden
zonder antwoord

Onder de ondervraagden hebben 20 % moeilijkheden ondervonden om in het stembureau te geraken en er te bewegen . Wanneer de persoon iemand is met een motorische handicap, verhoogt dit percentage naar 25%.

Op de 56 personen met moeilijkheden om binnen te gaan of er te bewegen :

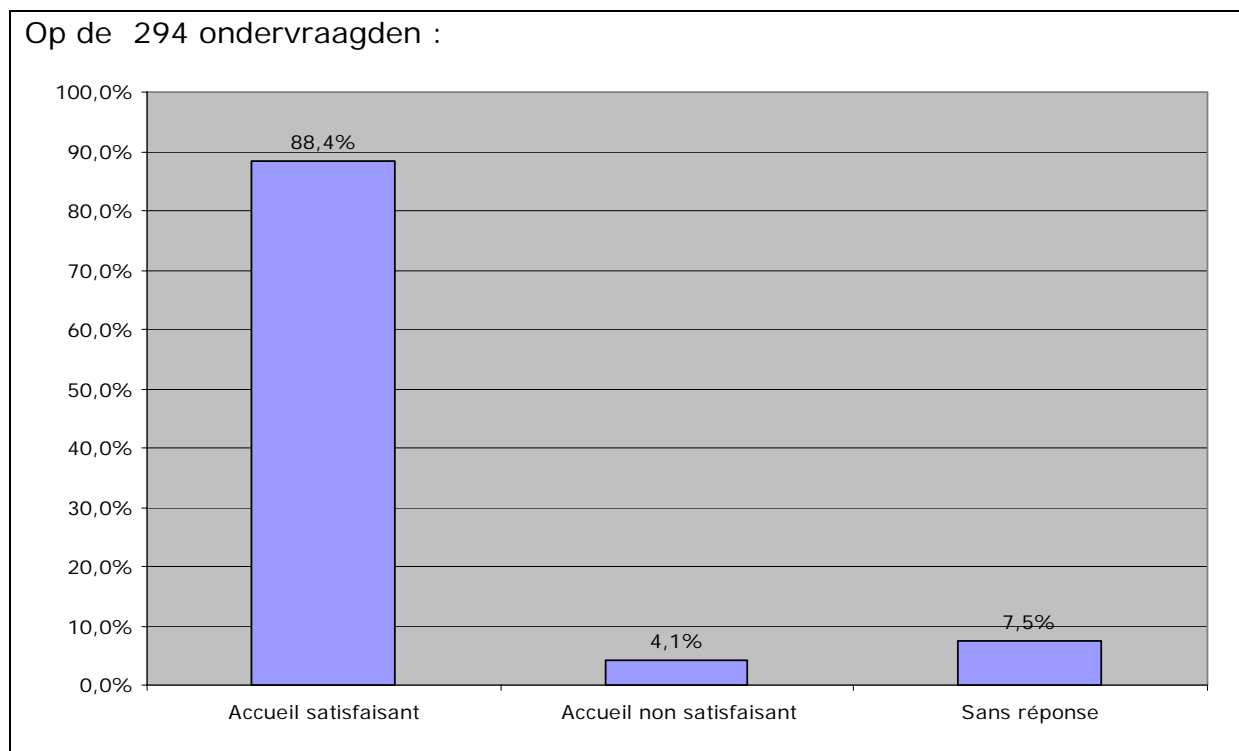

aanwezigheid van treden of oneffenheden
slecht aangelegd hellend vlak
deur/gang te smal
aanwezigheid van hindernissen in de doorgang
andere

De ingang naar het bureau werd voor bijna 54 % van de personen bemoeilijkt door de aanwezigheid van treden , oneffenheden en voor meer dan 16 % door de aanwezigheid van zeer slecht aangelegde hellende vlakken. 19.6 % der personen hebben zich beklagd over de smalle deuren en / of gangen en bijna 18 % over de aanwezigheid van hindernissen in de doorgang.

De 7 % personen die « andere » antwoordden hebben ons o.a. meegedeeld dat de bureaus totaal onbereikbaar waren en dit omdat soms een aangepast stemhokje wel voorzien was, maar onbereikbaar , door moeilijke vloerbekleding waarover de mensen struikelden enz....

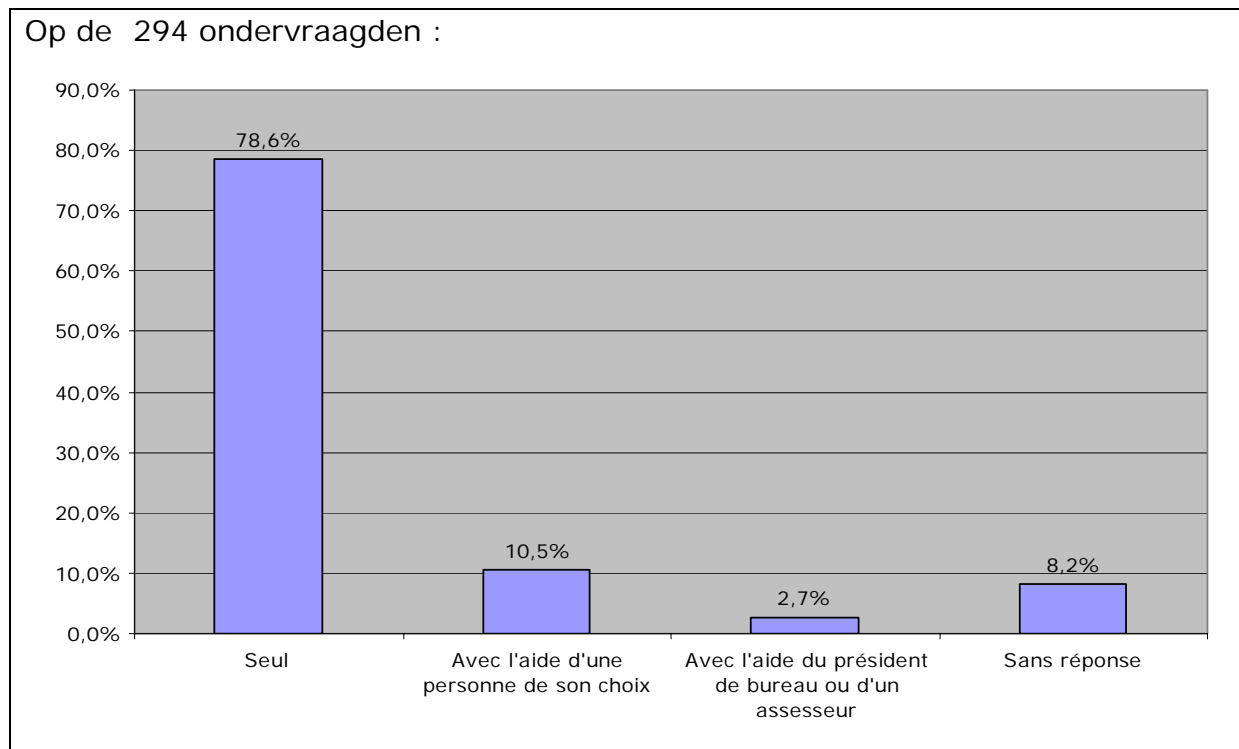
4.5. Onthaal van de kiezers

goed onthaal
slecht onthaal
zonder antwoord

Slechts 4.1 % van de ondervraagde personen bleek niet tevreden over het onthaal in hun stembureau. Dit percentage verhoogt lichtjes als het gaat om personen met een beperkte mobiliteit (5.5 %). De ontevreden personen klagen het meest over het niet in acht nemen van hun handicap, van het gebrek aan spontane hulp van de voorzitter en zijn bijzitters.

4.6. Toegang tot de stemprocedure

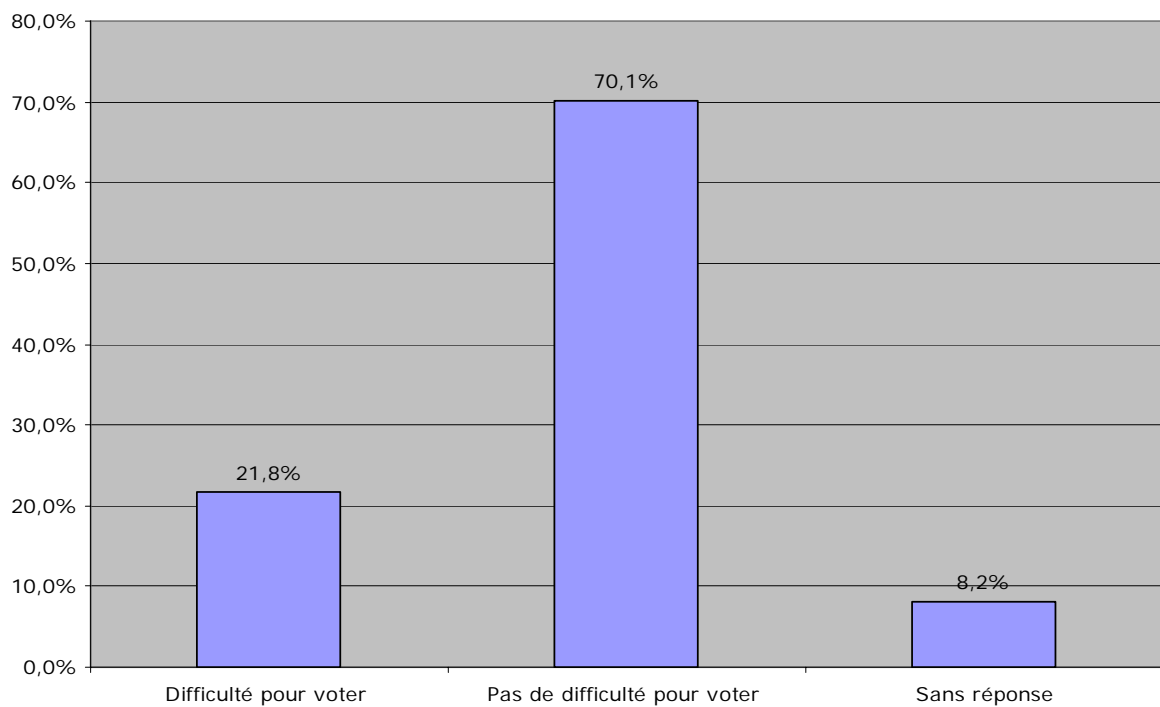
alleen
met een begeleider naar keuze
met de hulp van de voorzitter of een bijzitter
zonder antwoord

Bijna 79 % der ondervraagde personen hebben alleen gestemd in het stemhokje. 10.5 % hebben beroep gedaan op een persoon van hun keuze om hen bij te staan en 2.7 % hebben de hulp ingeroepen van de voorzitter of één van de bijzitters.

De personen die zich lieten bijstaan zijn allen personen met een beperkte mobiliteit. Personen met een sensoriele of intellectuele beperking laten zich vlugger bijstaan om te stemmen (35.4 %) dan personen met een motorische beperking (12.3 %).

Wat interessant is om te weten is dat men zich vlugger laat bijstaan in het stemhokje als de stemming elektronisch gebeurt (17,3 %) dan bij een papieren stembiljet (12 %).

Op de 294 ondervraagden :

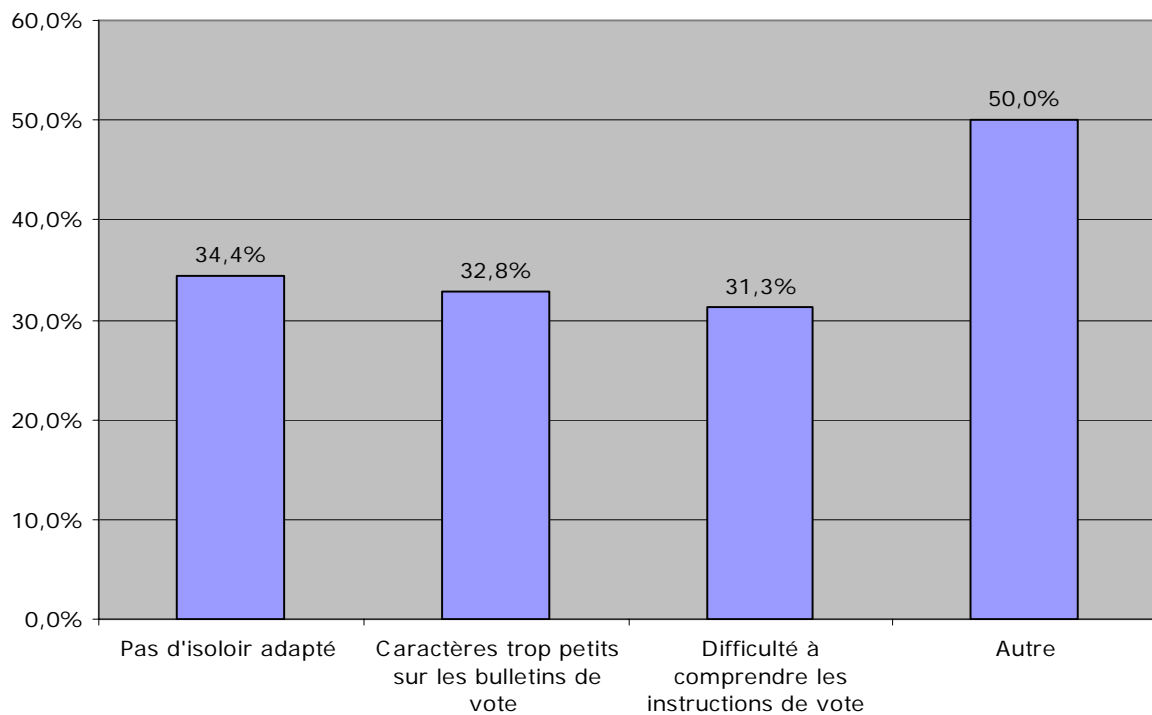

moeilijkheden om te stemmen
geen moeilijkheden
zonder antwoord

Onder de ondervraagden heeft bij de 22 % moeilijkheden gehad om te stemmen. Het zijn voornamelijk mensen met een beperkte mobiliteit die deze moeilijkheden ondervinden en meer bepaald mensen met een sensoriele of intellectuele handicap (48.4 %).

Het is ook interessant om weten dat mensen die elektronisch gestemd hebben minder moeilijkheden ondervonden (14.5 %) dan personen die met een papieren stembiljet gestemd hebben (23.9 %).

Op de 64 personen die moeilijkheden hadden bij het stemmen :

geen aangepast stemhokje
te kleine lettertekens op het stembiljet
moeilijkheden om de steminstructies te begrijpen
andere

Bijna 35 % van de personen die moeilijkheden ondervonden misten een aangepast stemhokje , 32.8 % konden moeilijk de namen van de kandidaten lezen op de stembiljetten en 31 % hadden het moeilijk om de steminstructies te volgen .

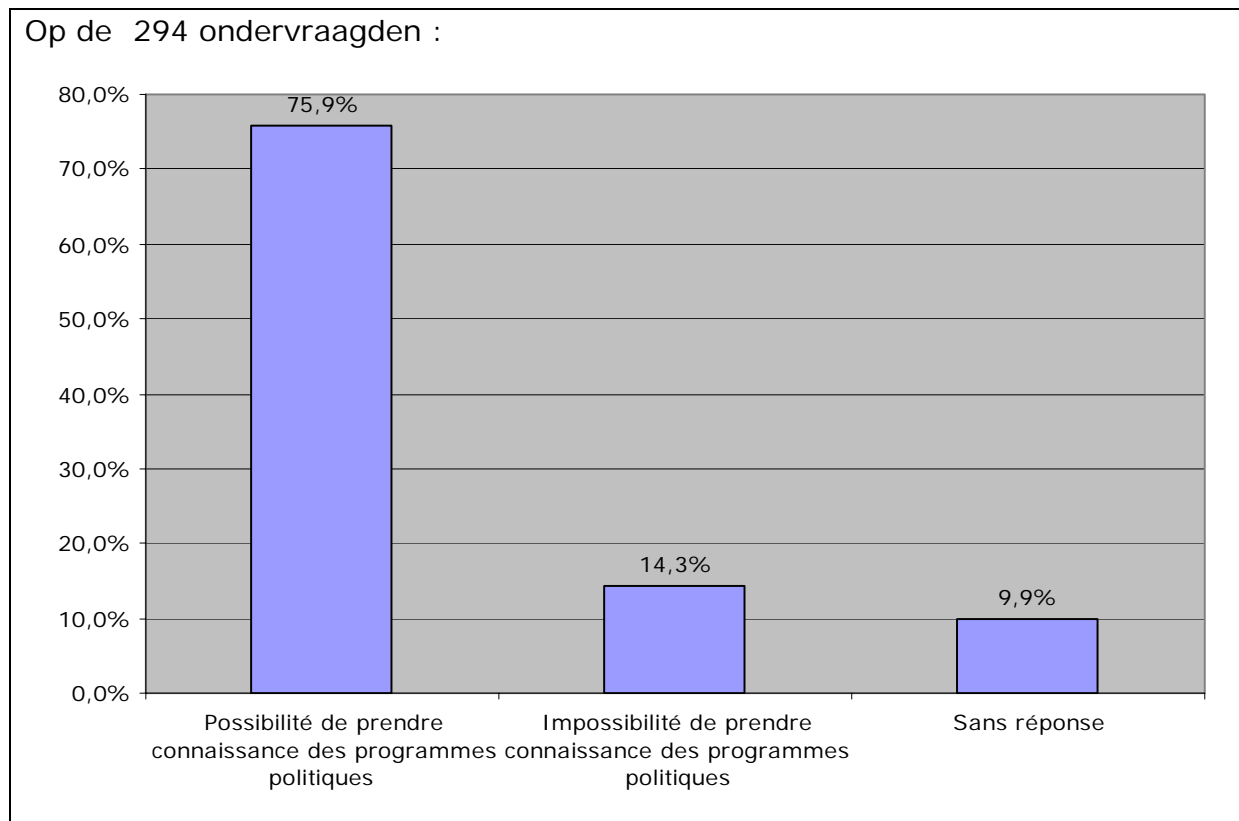
Onder « andere » klaagden verschillende personen over het gebrek aan licht in de stemhokjes, het gebrek aan rust en vertrouwelijkheid.

Bij het elektronisch stemmen ondervonden personen moeilijkheden door slecht geplaatste schermen (meestal te hoog) en met de manipulatie van het elektronisch potlood.

Voor de papieren stemming, zijn de aangehaalde problemen : te grote en moeilijk te hanteren stembiljetten, de moeilijkheid om te zien waar het teken gezet moet worden (kolommen te dicht bij elkaar), het gebrek aan contrast tussen het roze biljet van de senaat en het rode potlood, en tenslotte, de draad van het potlood die soms te kort was voor een kleine persoon of iemand in een rolstoel.

Of de stemming nu elektronisch of op papier gebeurt, ze blijft totaal onbereikbaar voor blinden of mensen met een visuele handicap. Deze zijn verplicht iemands hulp in te roepen .

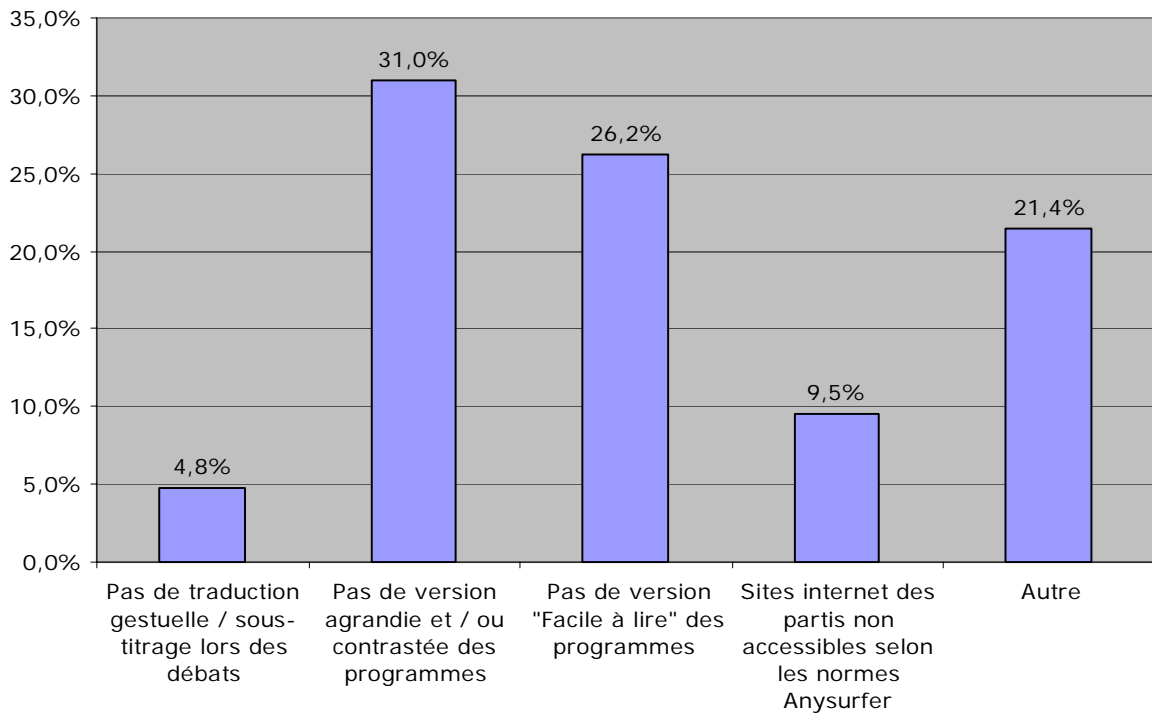
4.7. Kennismaking met de politieke programma's

mogelijkheid om kennis te nemen van de politieke programma's
onmogelijkheid
zonder antwoord

$\frac{3}{4}$ van de ondervraagde personen hebben voorafgaand kunnen kennisnemen van de politieke programma's. Onder de personen met een sensoriele of cognitieve handicap hebben we kunnen vaststellen dat één op drie niet over deze informatie beschikte.

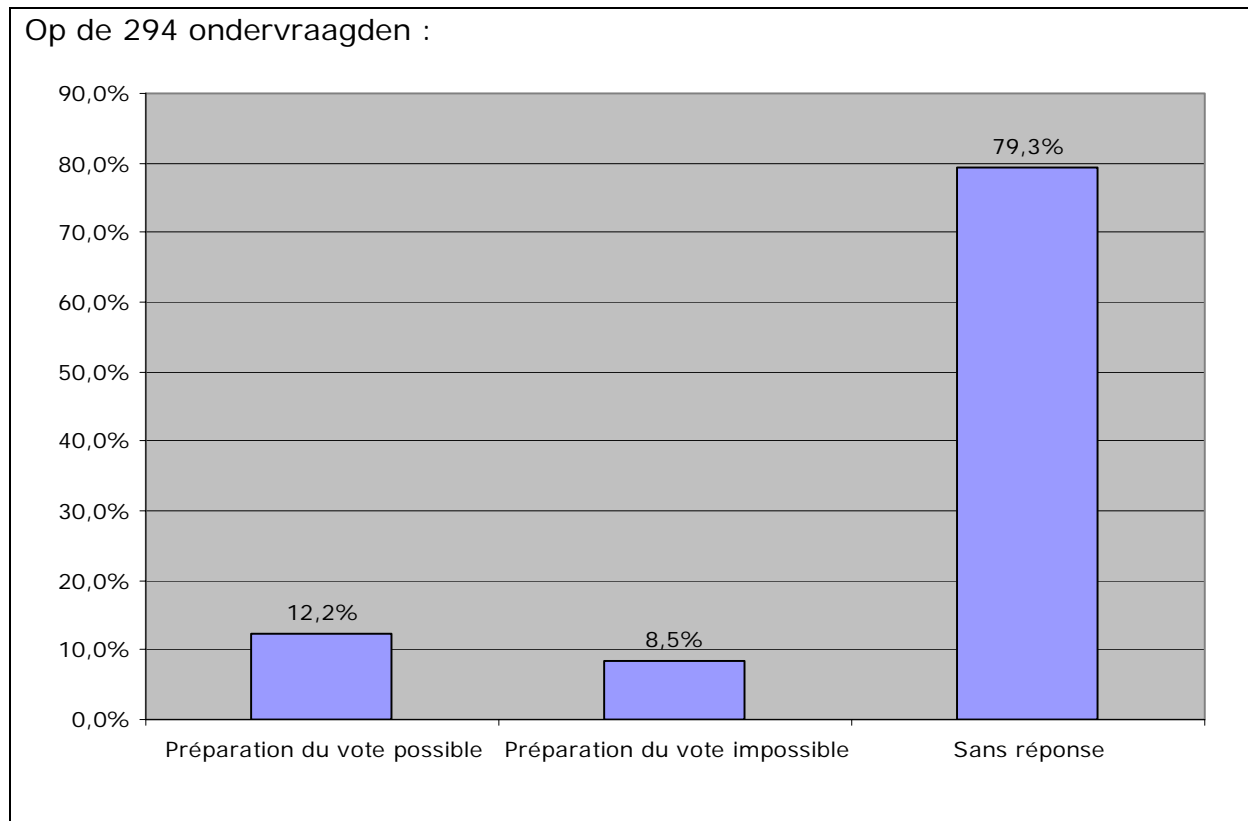
Op de 42 personen die geen kennis hebben kunnen nemen van de programma's :

geen gebarentaal vertaling/ondertiteling tijdens debatten
geen vergrote versie en/of contrast op de programma's
geen "gemakkelijk te lezen " versie van de programma's
internet sites van de partijen niet toegankelijk volgens anysurfer normen
andere

De afwezigheid van vergrote en /of contrasterende versies van de programma's was een probleem voor ongeveer een derde van de personen in moeilijkheden. Bovendien heeft de ontoegankelijkheid van de internet sites van de partijen het voor de visueel gehandicapten onmogelijk gemaakt (9.5 %) de programma's in de elektronische versie door te nemen. 26.2 % van de personen hebben moeilijkheden gehad om de traditionele programma's te begrijpen en zouden graag een « gemakkelijk te lezen » versie gewenst hebben ».De afwezigheid van gebarentaal en ondertiteling tijdens de televisiedebatten heeft een enorm probleem betekend voor de visueel en auditief gehandicapten (4.8 % van de personen met moeilijkheden).

4.8. Voorbereiding van de stemming

Voorbereiding mogelijk
Voorbereiding niet mogelijk
Zonder antwoord

8.5 % van de ondervraagde personen hebben zich niet kunnen voorbereiden op het stemmen zoals ze het hadden gewild. Personen met een beperkt begripsvermogen die hun stemming hebben kunnen voorbereiden deden dit meestal (12.2 %) met hun familie of opvoeders.

5. Getuigenissen

A) Aangepast vervoer de dag van de verkiezingen

- ik moet mij noodgedwongen verplaatsen met aangepast vervoer. "De gouden jaren " service werkt echter niet op zaterdag en zondag. Daarom heb ik niet kunnen stemmen.

- Voor de verkiezingen van 8 oktober 2006, reed de TEC 105. Voor de verkiezingen van 10 juni 2007 daarentegen, reed hij niet ! Ik heb een mail gestuurd naar de Tec om te vragen waarom . Hun antwoord was dat er niet genoeg vraag geweest was bij de vorige verkiezingen en daarom werd deze organisatie niet meer uitgevoerd. Ik heb een mail gestuurd naar Minister Antoine en men heeft mij toen mijn adres gevraagd om mij per brief te antwoorden . Ik wacht nog steeds op die brief. Ik heb eveneens andere politieke partijen gecontacteerd , ik wacht hier ook nog steeds op hun antwoord. In afwachting heb ik een andere firma aangesproken die PBM vervoer inricht , maar zij vragen 40 € heen en terug in plaats van 3 € bij de TEC.

- Ik leg U hierbij een geval voor van een dienst die geleverd werd door onze gemeente en die mij totaal misplaatst leek . Terwijl ik te voet naar het stembureau liep , stelde ik een heel sympathiek initiatief vast van onze gemeentelijke diensten : een kleine bestelwagen van de gemeente bestuurd door een ambtenaar ging gehandicapten en /of oudere personen op hun adres afhalen en vervoerde hen naar het stembureau om ze na hun stembeurt opnieuw thuis af te leveren .Tot daar, perfect maarwat mij het meest gestoord heeft is dat deze bestelwagen grote verkiezingsaffiches droeg van onze burgemeester. Ik vond dit zeer propagandistisch; . Heeft de gemeente geen neutraliteitsplicht ?
- Kan men de gehandicapten niet onpartijdig helpen ?

B) Informatie over de toegankelijkheid van de stembureaus

- Ik geloof dat de PBM (vooral de ouderen) niet voldoende geïnformeerd zijn over de toegankelijkheid en de bestaande hulpmiddelen . Indien rekening gehouden werd met de toegankelijkheid, zouden de beleidsmensen het moeten aanprijzen en er fier over zijn . Mijn moeder is niet gaan stemmen omdat ze dacht dat ze te lang zou moeten rechtstaan en dat ze te ver zou moeten stappen zonder hulp , van de parking tot aan het stembureau

- Ik kon het stembokje niet bereiken door de treden . Ik ben dus naar een ander lokaal moeten gaan na beroep te doen op de voorzitter. Ik vind dit onaanvaardbaar , vooral daar ik voordien gebeld had en men mij verzekerd had dat alles in orde en voorzien was !

C) Pre-electorale informatie

- *Mij naar een stembureau moeten begeven is geen probleem maar er is vooral een gebrek aan verkiezingsinformatie . Voor 10 juni 2007, hebben de verschillende politieke partijen hun objectieven voorgesteld en verspreid door verkiezingsfolders in de brievenbussen. Al deze informatie is schriftelijk. De andere gebruikte media zijn televisie, maar zonder ondertitels of gebarentaal , dus niet beschikbaar. Door dit gebrek aan informatie hebben doven of personen met een auditieve handicap het moeilijk om uit te maken voor wie ze gaan stemmen . Bijgevolg worden doven verplicht te gaan stemmen maar hebben geen toegang tot de verkiezingsinformatie zoals andere burgers. Wij eisen dus gelijkheid en recht op informatie voor allen.*

- *Ik ben bijna blind. Ik heb de debatten op de televisie gevolgd maar de programma details waren niet erg duidelijk.*

D) Een specifiek onthaal

- *In mijn stembureau besteedde men bijzonder veel aandacht aan het onthaal van PBM. Attentievolle en voorkomende vrijwilligers van het Rode Kruis waren aanwezig. (Ze wilden mij per se in een rolstoel doen zitten).*

E) Parkeerproblemen

- *Wij zijn te voet gekomen want er zijn geen speciale parkeerplaatsen voorzien voor PBM. Er zou minstens één verantwoordelijke met gezag moeten aanwezig zijn om de parkeerplaatsen voor PBM te laten respecteren (als er al zijn) en om ervoor te zorgen dat mensen hun wagens niet systematisch op voetpaden en in de nabijheid van de stembureaus stationeren , plaatsen met intens verkeer op dat ogenblik, waardoor de PBM verplicht worden op straat te rijden, met de nodige risico's van dien....*

- *De voorziene parkeerplaatsen waren paradoxaal gezien te dicht bij de ingang gelegen !!! Dit belemmerde fors het in- en uitstappen daar dit moest gebeuren tussen alle drukte van het komen en gaan. De aangestelde beampte was té aanwezig en verdrong de begeleider!*

F) Toegankelijkheid van de electorale site

- *De vloerbekleding (oude middeleeuwse tegels) is onbegaanbaar en gevaarlijk zelfs voor validen.*

- *De ingang van het stembureau lag achter een kleine opstap van 5 cm. Deze was niet met een contrastkleur aangeduid en veroorzaakte een ernstige val van een bejaarde.*

- *Men spreekt veel en vaak over integratie van PBM maar ik vind het ondenkbaar dat men een aangepast stemhokje installeert in een ontoegankelijk lokaal (grote trede zonder helling). Onmogelijk om met mijn elektrische stoel hulp te krijgen ,*

niettegenstaande de goede wil van de voorzitter en bijzitters. Na een half uur, heb ik uiteindelijk mijn stemplicht kunnen vervullenbuiten het bureau !

- Een stemhokje was uitgerust met een laag tafeltje voor kleine personen of rolstoelgebruikers . Maar om er te geraken moest men een paar treden nemen , zonder hellend vlak !!!!

- Ik heb buiten moeten stemmen als een paria ! zij die de stemplicht hebben ingevoerd zouden er beter aan denken de stembureaus toegankelijk te maken voor personen met een beperkte mobiliteit.

- Er was slechts één bureau met een PC op stoelhoogte. Een trede aan de ingang van de school kon mensen zonder kracht in hun armen beletten om binnen te geraken . De parkeerplaatsen lagen veraf en er was zelfs helemaal geen voorbehouden parking voor PBM !

G) De begeleiding in het stemhokje

- De voorzitter van het stembureau was ervan op de hoogte dat de mogelijkheid bestond dat een persoon met een visuele handicap zich in het stemhokje mocht laten begeleiden door een persoon van zijn keuze.

- Ik ben bijna blind en kan niet gaan stemmen want de omstandigheden zijn niet aangepast. Stemmen is dus niet geheim voor mij. Maar dit jaar , in tegenstelling tot vorige keer, heeft de voorzitter mij toegelaten mij te laten vergezellen door een persoon van mijn keuze. De kiesprogramma's in de brievenbussen zijn echter niet aangepast.

- Ik heb het soms moeilijk gehad om te gaan stemmen met de begeleider van mijn keuze. Vermits stemmen voor een gehandicapte of een oudere persoon soms een echte calvarieberg betekent en helemaal niet vertrouwelijk gebeurt, moet dit dan echt een plicht blijven , kan het niet gewoon een recht zijn zodat wij er tenminste van ontheven worden ?

- De voorzitter van het stembureau heeft mij niet toegestaan te stemmen met de begeleider van mijn keuze , namelijk mijn echtgenoot. Hij beweerde dat hij hiervoor gemandateerd was en dat ik de wet moest naleven. Toen ik hem zei dat ik onder deze omstandigheden niet wou stemmen, zei hij : dat is dan uw keuze .. en ik ben dus vertrokken zonder te stemmen . Daar ik een slechtziende persoon ben maar volledig bij mijn verstand , meen ik van een fundamenteel recht in een democratisch land beroofd te zijn ! Die van het stemrecht vergezeld door een persoon die ik vertrouw. De voorzitter van het stembureau, hoe gemandateerd hij ook mag wezen, is voor mij een totaal onbekende aan wie ik geenszins meer vertrouwen kan schenken dan aan de vertrouwenspersoon van mijn keuze. Ik wens een betere vorming van de voorzitters en voor ons, een betere informatie over wat mogelijk is om mijn recht op stemmen niet kwijt te spelen !

H) De stemming

- *Het scherm was onbereikbaar , veel te hoog geplaatst. Bovendien was de tablet niet een stuk langer dan de PC om mijn bovenarmen te laten steunen .Ik kon dus onmogelijk het potlood loodrecht op het scherm plaatsen...*

- *Mijn suggesties voor de toekomst :een meer aangepaste manier van stemmen voor blinden en slechtzienden opdat ook voor hen , de stemming geheim zou blijven . Maar opgelet, alle visueel gehandicapten hebben niet dezelfde aanpassingen nodig: sommigen verkiezen braille, anderen vergrotingen, ikzelf vocale synthese... Er zou in elke gemeente een aangepast stemlokaal moeten zijn voor de personen met een beperking.De gehandicapten zouden dan voorafgaand, een aanvraag moeten indienen met de gewenste aanpassingen. Een ander idee zou zijn ons toe te laten thuis te stemmen, een soort « vote banking » , per computer of met onze vocale synthese of onze tekstzoom .*

6. Contact

Indien U meer inlichtingen wenst over dit thema van toegankelijke verkiezingen, aarzel niet ons te contacteren op het volgende adres :

CAWaB (Collectif Accessibilité Wallonie Bruxelles)
C/o asbl Gamah
Rue Piret Pauchet, 10 - 5000 Namur
Tél. : 081 24 19 37 - Fax : 081 24 19 50
info@cawab.be
www.cawab.be

7. Bijlagen

7.1. Vragenlijst

Kiezers met een beperkte mobiliteit : volwaardige burgers of niet ?

Op 10 juni 2007, moeten alle Belgen vanaf 18 jaar zich naar de stembureaus begeven om te stemmen voor de Federale verkiezingen. Maar voor kiezers met een beperkte mobiliteit of kiezers die moeilijk iets verstaan of moeite hebben om iets te begrijpen is het soms niet eenvoudig om hun stem te laten horen volgens de democratische regels.

Kan U na het stemmen de tijd nemen om deze vragenlijst te beantwoorden ?

Deze nieuwe evaluatie zal ons toelaten onze eisen te benadrukken bij de nieuwe politieke verantwoordelijken .

Alvast bedankt voor uw medewerking !

Het Collectief voor de toegankelijkheid Wallonie-Brusel (CAWaB⁴)

Hoe kan U ons deze vragenlijst terug bezorgen ?

U kan hem per post versturen op het volgende adres voor **29 juni 2007 ten laatste** :

CAWaB (Collectif Accessibilité Wallonie-Bruxelles)
C/o ASBL GAMAH
Rue Piret Pauchet, 10
5000 Namur

Of per mail op het volgende adres : info@cawab.be

Inlichtingen : Tél. : 081/24.19.37
Fax : 081/24.19.50

⁴ ACCESS-A; ACIH-AAM; AFRAHM ; AMT CONCEPT; ANLH; ASPH; ABP; FFSB; SISW; GAMAH; GEH; LES AMIS DES AVEUGLES; LIMC; PASSE-MURAILLE; PLAIN-PIED ASBL; RDH-CARN; ABMM; CBPAM; LIGUE BRAILLE.

Vragenlijst

Indien U deze vragenlijst elektronisch beantwoordt, gelieve de antwoorden die niet van toepassing zijn te wissen.

1) Postcode van uw gemeente : ...

2) U bent ...

☐ Rolstoelgebruiker die zich alleen verplaatst	☐ Een persoon met een visuele handicap
☐ Rolstoelgebruiker met begeleider	☐ Een persoon met een auditieve handicap
☐ Persoon die moeilijk stapt	☐ Een persoon met een intellectuele handicap
	☐ Een valide persoon

3) Het stemmen in uw gemeente gebeurt :

☐ elektronisch	☐ papier

4) Hoe bent U naar het stembureau gegaan ?

☐ Met de wagen	☐ met aangepast vervoer
☐ Te voet / in een wagentje	☐ andere : ...
☐ Met het openbaar vervoer	

5) Hebt U moeilijkheden ondervonden om vervoer te vinden ?

☐ Ja	☐ neen

6) Was U tevreden over de parkeermogelijkheid in de buurt van uw stembureau ?

☐ ja	☐ neen

Indien neen, waarom ?

☐ geen of weinig beschikbaar in de onmiddellijke nabijheid	☐ slecht aangelegde parkeerplaats
☐ geen parkeerplaats voorzien voor gehandicapten	☐ andere : ...

7) Hebt U moeilijkheden ondervonden om U op de kiessite te verplaatsen ?

☐ Ja	☐ neen

Indien ja, welke ?

☐ instabiele bodem (steentjes, straatstenen ,enz.)	☐ geen mogelijkheid om even te zitten
☐ treden of verhoogde boorden op het parcours	☐ andere : ...

8) Was U tevreden over de signalisatie (pijlen, aanduidingen van de stembureaus, instructieborden, enz.) aanwezig op de electorale site ?

☐ Ja	☐ neen

Indien neen, waarom ?

- gebrek aan continuïteit in de pijlaanduidingen
- te kleine lettertekens
- weinig contrast op de aanplakbiljetten
- weinig of geen aanplakbiljetten
- andere : ...

9) Hebt U moeilijkheden ondervonden om het stembureau te betreden en er te circuleren ?

- ja
- neen

Indien ja, welke ?

- aanwezigheid van treden of oneffenheden
- slecht aangelegd hellend vlak
- te smalle deur/gang
- aanwezigheid van hindernissen in de doorgang
- andere : ...

10) Was U tevreden over de ontvangst in uw stembureau ?

- Ja
- neen

Indien neen, waarom ? ...

11) In het stemhokje , was U ...

- alleen
- met de hulp van de voorzitter of een bijzitter
- met een begeleider van uw keuze

12) Hebt U moeilijkheden ondervonden bij het uitbrengen van uw stem ?

- Ja
- neen

Indien ja, welke ?

- geen aangepast stemhokje
- te klein lettertype op de stembiljetten
- moeilijkheden om de steminstructies te begrijpen
- andere : ...

13) Om uw stemkeuze te bepalen, hebt U vooraf kennis kunnen nemen van de politieke programma's van elke partijen ?

- ja
- neen

Indien neen, waarom ?

- geen gebarentaal vertaling/geen ondertiteling tijdens de debatten
- geen uitvergroete versie en/of contrast in de uitgedeelde programma's
- geen « gemakkelijk te lezen » versie van de programma's
- internet sites van de partijen niet toegankelijke volgens de Anysurfer normen
- geen interesse
- andere : ...

- 14) Indien U een persoon bent met een intellectuele beperking, hebt U uw stemming kunnen voorbereiden ?
- ja neen

Indien ja, hoe en met wie ? ...

Aarzel niet om hieronder eventuele bijkomende moeilijkheden die U ondervonden hebt mee te delen en/of suggesties voor de toekomst :

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Indien U de resultaten van deze steekproef wil kennen, laat ons uw e-mail adres na : ...

7.2. Voorstelling van de CAWaB

Het « Collectif Accessibilité Wallonie Bruxelles » is een groepering van Waalse en Brusselse organisaties met als taak te debatteren, na te denken over of informatie uit te wisselen aangaande de mobiliteit en de toegankelijkheid van gebouwen voor personen met een beperkte mobiliteit .

Opggericht in april 2006, bestaat dit collectief uit representatieve verenigingen van gehandicapten en dit wat hun handicap ook moge zijn (fysisch, sensorieel, mentaal ... , of personen met een zware of invaliderende ziekte .

Het CAWaB heeft tot doel een consensus na te streven om de beleidvoerders een klare visie van de noden van de bevolking inzake toegankelijkheid en mobiliteit , te garanderen .Gaat het dus om de realisatie van een wettekst, of een lijst met technische toegankelijkheidsnormen, of een advies over een politieke beslissing, de noden van elkeen worden in acht genomen en sommigen ook effectief verhoord.

21 verenigingen zijn lid van het CAWaB :

- ABMM ASBL : Belgische vereniging tegen de neuro-musculaire ziekten
- ABP ASBL : Belgische vereniging van de verlamden
- ACCESS-A ASBL
- Altéo ASBL : sociale beweging van zieken, validen en gehandicapten
- AFrAHM ASBL: Francofone vereniging voor hulp aan mentaal gehandicapten.
- AMT-CONCEPT ASBL : vzw toegang en mobiliteit voor allen.
- ANLH ASBL : Nationale vereniging voor de huisvesting van gehandicapte personen
- ASPH ASBL : socialistische vereniging voor de gehandicapten
- CBPAM ASBL : Belgische Confederatie voor de promotie van blinden en slechtzienden
- FFSB ASBL : Francofone federatie van de Doven in België.
- GAMAH ASBL : Actiegroep voor een betere toegankelijkheid voor gehandicapte personen
- G.E.H. ASBL : Zelfhulpgroep van de hemiplegie-patiënten
- DE VRIENDEN VAN DE BLINDEN VZW
- DE BRAILLE LIGA VZW
- LIMC ASBL : Liga voor de hulp aan cerebraal gehandicapten
- DE BELGISCHE LIGA VAN DE MULTIPLE SCLEROSE VZW
- PASSE-MURAILLE ASBL
- PLAIN-PIED ASBL
- RDB/CAR-N ASBL
- SISW ASBL : Vertalingsdienst voor de Doven in Wallonië
- SEL Bleu ASBL

Het CAWaB komt bijna om de maand samen in plenaire zitting . Sommige werkgroepen komen vaker samen om actief op bepaalde dossiers te werken .Op termijn, zou een gunstig advies van het CAWaB een garantie betekenen dat een gevoerde actie een draagvlak heeft van de meerderheid van de sector. De verenigingen die deel willen uitmaken van dit collectief hoeven slechts hun aanvraag in te dienen.